

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-301-2-15>

Клименко Олена, кандидат мистецтвознавства,
наукова співробітниця Інституту мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М. Рильського НАН України

Колективне й особистісне в сучасному українському гончарстві

*Ключові слова: гончарство, традиція, творча особистість,
надіндивідуальність, колективність, гончар.*

Olena Klymenko, a research fellow at the Department of Visual, Decorative and Applied Arts of the Maksym Rylskiy Institute for Art Studies, Folklore and Ethnology, NAS, Ukraine

The collective and the personal in contemporary Ukrainian pottery

Abstract: The author shows the mechanism of integration of collective and personal principles in contemporary Ukrainian pottery by the example of the works of contemporary Ukrainian potters.

Key words: pottery, tradition, personal, collective, potter.

Дослідження сучасного українського гончарства дозволяє робити цікаві спостереження й збагачувати теорію народного мистецтва, ілюструючи головні теоретичні висновки щодо специфіки народного мистецтва в цілому. Осмислення творчості окремих народних керамістів підтверджує, уточнює (іноді навіть спростовує) головні положення теорії народного мистецтва, розроблені мистецтвознавством впродовж ХХ – початку ХХІ ст. Серед цих базових положень поряд із проблемою взаємодії традицій та новацій дослідники вирізняють питання поєднання колективного й індивідуального начал у творчості народного майстра. Одразу ж відзначимо: на сьогодні ці терміни (особливо в умовах розвитку сучасної української науки) є доволі умовними, частково застарілими й потребують уточнень. Так, термін «колектив» викликає асоціації з поняттям «радянського колективу трудящих», а «колективне» – з колективізмом, пропагованим радянським суспільством. Поки що теоретикам народного мистецтва все ще доводиться послуговуватись цими термінами, хоча можна було б «колектив» замінити словом «загал», а «колективне» позначити терміном «надіндивідуальне». Що ж стосується поняття «індивідуального» в народному мистецтві, то доцільніше говорити про «особистісне», «індивід» замінити терміном «особистість».

Творчість народного майстра позначена низкою специфічних рис, що підпорядковані розвитку народного мистецтва, й відрізняється від мистецтва індивідуальних художників чи майстрів-аматорів. Це і спадкоємність передачі майстерності, і традиційність, і канонічність, і, головне, колективність (надіндивідуальність) мислення, без якої народний

Section 1. Challenges of studying Ukrainian art from ancient times to the beginning of the 20th century

художник перестає бути «народним». Визначення народного майстра як «індивідуума» або як «творчої індивідуальності», на нашу думку, є помилковим. Тому доволі цікавою видається спроба деяких науковців, зокрема Олександра Найдена, ввести в теорію народного мистецтва поняття «колективна особистість».

Необхідно диференціювати поняття особистості та індивідуальності в народному мистецтві: народний майстер – особистість – «колективна творча особистість».

Кожний народний майстер, виступаючи «колективною особистістю», робить власний внесок у загальну традицію свого осередку: чи стійко зберігає, чи збагачує, запроваджуючи нові елементи за рахунок власних знахідок або завдяки зовнішнім впливам, які пристосовує до місцевих особливостей та поширює серед усього загалу майстрів. Ці теоретичні положення можна проілюструвати на прикладі творчості українських гончарів, малювальниць, майстринь іграшки, де майже кожна конкретна особа виступає творчою особистістю, більш або менш тісно пов'язаною з колективом певного центру, певного регіону і далі – з українським гончарством в цілому. Основним критерієм в даному випадку виступає ступінь обдарованості майстра та рівень зв'язку його творчості з місцевою традицією у поєднанні з інноваціями, що і обумовлює розвиток кераміки певного осередку. Чи не найяскравіше взаємодію традиційних та інноваційних елементів у гончарному промислі і (як наслідок цієї взаємодії) появу неординарних творчих особистостей ілюструє народна кераміка сучасних гончарів Опішного та Косова. Серед них – Олександр Шкурпела, Микола Варвинський, Ніна Дубинка, Валентина Лобойченко, Валентина Джуранюк, Оксана Бейсюк, Іванна Козак-Ділета, Уляна Шкром'юк, Віталій та Олександра Кушніри та інші. Деякі з них мають спеціальну фахову освіту і при цьому працюють в традиціях рідних осередків, збагачуючи їх власними творчими знахідками в межах цих традицій.

